УЈЕДИЊЕЊЕ СРБА У АУСТРИЈИ

Драговић Крсто је додао 5 нових фотографија у албум:УЈЕДИЊЕЊЕ СРБА У АУСТРИЈИ.

Западни Срби стигли су раније у Аустрију за близу 200 година пре сеобе под Чарнојевићем 1690 г. Они су добивали привилегије од аустријских царева само група по група, како су се досељавали. Али нису добили привилегија као народ. Зато су њихови изгледи у будућност били слаби.

Но. Срби Чарнојевићи добили су били привилегије као целина, као нација. И то је био спас за све Србе. Требало је те националне привилегије у пракси проширити и на све Србе. Тако би се могли бранити успешније у будућности, ако настане потреба. Но, како је цар Леополд 21 аугуста 1690 г. навео у привилегији и Хрватску, а цар Јоспи Први је потврдио 7 аугуста 1706 г., она није примљена. Римокатоличка црква је све силе упела да спречи Патријарху Чарнојевићу преузимање духовне власти над Србима у Хрватској.

Зато, на Серб. Нар. Црквени Сабор у Крушедолу, сазван 1708 г. да бира новог митрополита, после Чарнојевићеве смрти у Бечу 27. октобра 1706. (Срби су сумњали да су га отровале језуите), не буду позвани Срби из Хрватске и Славоније.

Но, још за живота Чарнојевићева, био је његов заменик способни, умни епископ Исаија Ђаковић. Он се решио да искористи неприлике Аустрије и стави је пред готов чин. Аустрија се била заплела у тешки и дуготрајни рат против Француске, а у Мађарској је дигао буну против Хабсбурга Ференц Ракоци, који је у прогласу на Србе обећао им златна брда, придруже ли му се, а запретио потпуним истребљењем, покољем жена и деце, ако остану уз Хабсбурге. Аустрији су опет Срби били силно потребни.Стога је Јосип Први и потврдио привилегије 1705.Тако Исаија Ђаковић обавести епископа за Лику, Кордун и Банију А. Љубојевића и славонског С. Подгоричанина да дођу на Сабор с делегатима.

Љубојевић сазове збор у Медак, који изабере већ споменуте делегате, а Подгоричанин у Пакрац.Иако се знало да је Двор забранио учешће Срба из Хрватске на сабору, пуномоћје делегатима потписао је и јунак из борби за ослобођење Лике, капетан Добривој Кнежевић и 14 заставника, а из пакрачког владичанства су чак два капетана и један одабаша пошли као делегати.
За пут у Крушедол није смео сазнати нико од немачких власти. Иако је била цича зима, преко 80 година стари Љубојевић, пође с делегатима. Путовали су на мулама. У оно време море шума протезало се на целом путу. Делегати су се крили дању у шумана, а ноћу путовали. То су чинили и Славонци. Иако је велики број Срба уз пут знао ко су путници, ипак се није нашло ни једног издајника. То су били опасни заверници.

Тако је Љубојевић стигао, у јануару 1708 г. у Крушедол.Царски комесар Игњатије племенити од Кваријента и Рала био је силно изненађен. Изјавио му је жаљење што је по тако злу времену путовао, али да на овом Сабору имају гласа само нови досељеници. Изразио је чуђење како нема никаквих путних исправа.
Љубојевић је рекао да и на његовом подручју има новодосељеника, што је било тачно, а морао се журити, јер је окаснио, чекајући узалуд на позив, те није било време да пре поласка, набави путницу, а уз пут, којим је он ишао није било надлежне власти за издавање исправа, што је такође била истина, јер је путовао кроз шуме. А због сажаљења, како је писао цару комесар, био је више жалостан него утешен.

У опширном писму цару комесар је све ово своје приклјучениjе описао. Рекао је да му није могао ускратити активног права гласа, већ само да он не буде изабран за митрополита. Он је у народу врло поштован и уважен, па би његово искључење у „овом јогунастом народу“ могло изазвати „велико незадовољство“. У писму тражи од цара инструкције.Но, Беч се правио невешт и није их послао. Било би опасно увредити Србе.

Тако Сабор изабере за митрополита мудрога Исаију Ђаковића. Чланови Сабора закуну се митрополиту „всех Србаљ“, како се каже у исправи, као „ми нижепотписани словеносрбског обшченства Христијана“. Али само „догдеже в православији објетајетсја“.

Први је потписао Атанасије Љубојевић. Разуме се, у раду Сабора суделовао је и славонски епископ. Ово је био догађај историског значаја за Србе у Аустрији. Први пут су се нашли на заједничком народном делу, да се никад више не одвоје. Ово није значило да је преброђена опасност за веру и народност. Тек сада, у 18. веку настаће најенергичније насртање на православље. Али, теже би му се одолело, да се аустријски Срби нису ујединили. Овако су, уз мале губитке, одолели свим јуришима, док цар Јосип 2. Није 1781 г. прогласио верску трпељивост.

Треба истаћи да од 1708 па до 1918, никад није дошло до сукоба између западних Срба и Срба Војвођана ни борбе за превласт у оквиру Народно – црквене аутономије, упркос разликама у менталитету, благостању и дијалекту. За то припада заслуга несрављеној широкогрудности Срба Војвођана и пламеном вулканском родољубљу западних Срба.

БОРБА ЗА ВЕРУ И НАРОДНОСТ

Први велики насртај на православље, с покушајем унијаћења извршен је у Вараждинском ђенералату. Извршили су га загребачки бискупи Н. Степанић, па П. Домитровић, Винковић и други.

Како је напред речено, сербски митрополит Василије прешао је из манастира Ораховица у турској Славонији у овај ђенералат 1595 год.. Он је подигао манастир Марчу и у њој столовао до своје смрти 1609 г..
Бискупи су хтели задржати земље на које су Срби насељени. Држали су да ће то бити лакше ако их поунијате. Материјални интерес сложио се с верским и они су пошли одлучно на посао.

Кад је пећки Патријарх поставио новог владику Симеона Вретању прогоњен од Домитровића, овај владика прима унију. Народ српски о томе није имао појма, јер су црквени обреди, празници, ношња свештеника једнаки. Разлика је само у том, што унијати признају Папу. Њега потврди за владику „католичких Срба грчког обреда“ 1611 г. Папа Павао 5.

Надвојвода Фердинанд (од 1619 до 1637 цар), најгори Хабзбург фанатични римокатолик који је уништио протестанте у Аустрији, у море крви залио Чешку и Аустрију, дању клао а ноћу се на коленима молио Богу за опроштај грехова, био је тада заповедник целе Крајине. Он нареди да војна власт мора оружаном руком помоћи ширењу уније међу „неверницима“, ако би се одупрли.
Тако је основао у Марчи унијатско владичанство. Изређало се десет владика. Марчански калуђери остали су православни, а били су потајни, и неколики од владика. Народ није хтео ни да чује за унију. Осми је био прави унијат, васпитан у Италији. Он се усудио да у Карловачком ђенералату позатвара све православне цркве, а у Вараждинском је изазвао буну Срба 1672 г. После буне било је 14 лепавинских калуђера осуђено на галије и сви су тамо помрли. Исте године осуђен је на галије и гомирски игуман Симеон Нијемчевић. И многи други били су осуђени на дуге казне. Године 1678 огорчени Срби покушају да спале Марчу. Кад је Србима на силу отет сербски хајдучки харамбаша Томашевић запали га 1787 год., те унијатске владике пренесоше своје седиште у Прибић код Карловца, па у Крижевце. Од манастира стоје рушевине, јер су га Срби опет запалили, кад су га унијати обновили. Мислили су: кад не може бити наш, који смо га саградили, неће ни унијатски!

Иако су сербске привилегије биле протегнуте и на Хрватску, о том се није водило рачуна ни у Карловачком ђенералату. И, чим је савладана Ракоцијева буна и завршен шпански наследни рат, отпочела је и у Лици, на Кордуну и у Банији бесна хајка на Православље. Потврде привилегија никад нису проглашаване, па су се власти градиле да за њих не знаду. Загребачки и сењски бискупи, уз помоћ карловачког генерала Јосипа Рабате (1709-29) жарили су и палили. Две бестије у Лици бесниле су: Сењски бискуп Адам Раткај и капуцинер архиђакон Марко Месић, који је протерао епископа – митрополита Љубојевића. Постављеним сербским владикама није се допуштало да врше своју власт. Народ је тероризован. Тада су, претњама и силом, поримокатоличени: Аџије, Старчевићи, Радошевићи, Мандићи, Вуксани, Павловићи, Будисављевићи, Вукелићи, Петровићи, Узелци, Вуковићи, Дошени и други. Где је Срба било мање нису могли терору одолети. У Банији одупрли су се Срби оружјем, да признаду унијатског владику. У Лици су Срби, где се могло, палили онима који би преверили сена, зграде и убијали их и то је задржавало отпадништво. Чим је дошло до рата с Турском 1716-18 попусти се. Подмукла језуитска политика Аустрије према Србима избија из упутства врховне крајишке команде генералу Рабати у Карловцу. У њој се каже да се верски притисак ублажи због рата. Чак му се нарећује да употреби и војску против унијатског бискупа, ако настави с насиљима. За римокатоличку веру нека се ради дискретно.

Може се мислити што је радио унијатски владика Рафаило Марковић, кад му се војском претило. После рата отпочео је опет притисак. 1727 и 1729 наређено је било из Беча да Срби морају славити чак главне римокатоличке празнике, да владике не смеју путовати по својим епархијама без дозволе државних власти и тако даље. Исти овакав притисак вршен је био и у делу Србије који је добивен Пожаревачким Миром 1718, заслугом победа Еугена Савојског. Зато Срби, у рату 1736-39, пристану листом уз Турке, те Аустријанци буду истерани из Србије. И ово је била срећа за будућност Србије.

Иако сербске владике изгубише слободу кретања народу је била утеха што су међу њим. Године 1737 умре владика бановачки Ст. Љубибратић, 1739 лички Д. Љуботина, а Симеон Филиповић, владика северински (код Беловара)1736 г. бачен је у затвор, у ком је умро. Сви Срби у Хрватској остали су без владика. Нове нису постављали, а то међувлађе употребе језуите, да Србима у целој Хрватској наметну унијатског владику Теофила Пашића. Али Пашић рђаво прође. Калуђери у Гомирју нису му дали конака, у Метку у Лици покушају га убити кубуром. Један лички православни поп измлати га преко леђа лопатом којом је превејавао жито кад му је дошло на гувно, народ му није хтео давати подвоза. Пашић се више није усудио заћи у народ.

У то опет рат спасе Србе. Нова царица Марија Терезија заплете се у осмогодишњи рат с Фридрихом Великим. Опет су силно требали Срби. Тако царица потврди 24 априла 1743 сербске Привилегије и у потврди ода Србима оно чувено признање, на које се толико љутио, после 130 година, др. Анте Старчевић. Рекла је да се Срби „купивши себи за своје новце ратне потребе, добро снабдевени јуначки и храбро боре, скупа са нашим четама по Баварској, Чешкој и Италији у садашњем љутом рату.“

Тако буде потврђен и горњокарловачки владика Павле Ненедовић и бановачки Алексије Андријевић. Срби су само својом крвљу плаћали за свој бедни национални опстанак.

Овако је ишло како – тако, док није 1754 године за карловачког генерала дошао фанатични римокатолик генерал Петаци, родом тршћанин. Он је био заменио ђенерала вараждинског и добио нови положај као награду за покушаје силовитог наметања уније у Вараждинском ђенералату. Он је покушао сухим зулумом. Најпре је свештеницима православним наметнуо крајишке војне дужности. Потом их је, за машто, давао затварати, окивати и батинати. Огулински пуковник Антон Лоси дао је 100 батина на клупи у Огулину свештенику Алекси Гаћеши, оковао га, бацио у затвор и везао у квргу, а после

недељу дана предао суду, гдје је доказано да је невин. Иако се честити и храбри владика Данило Јакшић жалио, овај пуковник је те исте 1756 г. унапређен за генерала. Петаци ће у Жумберку дати сербске свештенике и калуђере везати ужетима за јасле и тако из јасала појити и хранити их.

Петаци је држао да ће овако потпуно срушити углед свештеника у народу и лакше спроводити унију. Иако је царица 1755 године дозволила зидање цркава у Смиљану, Кореници, Дебелом Брду, Комићу, Дабру, Врховинама, Будачком и Косињу, он је то грађење ометао годинама.

Забранио је свештеницима да обилазе сужње у тамницама, причешћују на смрт осуђене, којима су смели долазити само фратри, наредио да ниједан православни свештеник не сме уопште доћи у Карловац. Напослетку, овај неваљали пензионисан је 1763, пошто је доказано да је криво обавештавао Двор.

ЖУМБЕРАЧКА УНИЈА

Спровођење уније у Жумберку је најтамнија љага на историји Аустрије у осамнаестом веку. Не због тога што су 3 - 4000 православних Срба преведени у Унију, већ што је, пуних 20 година, једна велика држава служила се лажју, фалсификатима, подвалама, подлошћу, моралном тортуром, тамницом и сировим насиљем, да 3- 4000 сербских сељака лиши вере и народности. Оволико бола и јада беше сувише скупа цена за овако мали успех.

Али, он је дошао Аустрију много скупље. Она је овде коначно изгубила образ пред сербским народом. Никад наш народ није заборавио на ово срамотно дело. Како су говорили Римљани: „Vivit sub pectore vulnus“ (жива је рана под срцем), никад ова рана наша није зарасла. Није било школованог Србина у западним крајевима који није знао за ову неправду и мрзео државу која ју је починила. Жумберчана има доста и у Америци, јер је тај сиромашни крај пуштао ројеве исељеника у свет, за зарадом. И сваки Србин из западних крајева, кад их види, са тугом мисли на неправду која је ову нашу браћу отела Сербству и Православљу.

Већ 1533 године, тек што су први ројеви Срба стигли у Жумберак, туже се како их „Крањци и Хрвати гоне један другом“, и не желе да над њима владају „Хрвати“.

Још 1625 год., тражио је Ратни Савет у Градцу и од жумберачког капетана барона Ернста Парадајзера како да се уклоне православни свештеници из Жумберка. Барон је предложио да се то не чини нагло, јер би 9.000 сербских ратника на граници могло прећи Турцима, него, вели треба причекати да умру садањи свештеници, а дотле узети у школу, у семеништа, сиромашну православну децу или сирочад и одгојити их за свештенике, па их послати у Жумберак, кад умру православни свештеници.

Сваки тоталитаризам је једнак: Стари исламски, римокатолички, нацистички и комунистички. Турци су одводили најбољу децу хришћанску да их исламизирају; римокатолици православну и протестантску; Хитлер пољску, комунисти сербску. Ипак, ни ово није успело до половине осамнаестог века. Како је тада дошло до уније у Жумберку? Сви Жумберчани, како је речено већ, дошли су из Босне, као Срби и православни. Међу њима су неки добивали племство и официрске положаје, постајали ингтелигенција. Тај слој прелазио је и у римокатоличку веру и у унијатску, ради даље каријере или да се зближи са римокатолицима свога положаја и изједначи им се. Увек се издајници вере и народности врбују из тог реда.

Сељаци су остајали верни својој вери и, од досељења до почетка насилног унијаћења, имали су 17 православних свештеника. Од њих је било десет из породице Прушчевић или Прусац. Године 1751 умру два брата свештеника Марко и Тодор, а остане иза њих синовац Јанко ђакон, који их је требао наследити.

Тада је наметање уније Србима у Хрватској било у јеку. Војне власти и римокатоличка црква навале сад да поунијате Жумберак, ослањајући се на мали број оне поунијаћене и поримокатоличене господе, јер издајници увек мрзе најљуће оне који нису хтели издати, па их опомињу на рођену издају, као нечиста савест. А кад се они издаду, постану им једнаки и прекора савести нестаје.

Кад ђакон Јанко није хтео прићи унији, окује га војна власт у Жумберку и пошаље у тамницу у Карловац. У њој је умро. Што су од њега радили да је умро, не зна се. Два калуђера из Гомирја, који су, по дозволи, помагали покојним болесним свештеницима, протерају.

Успркос свим напорима Јакшића и митрополита Ненадовића, није владици дозвољено да дође у Жумберак, нити да постави православне свештенике. Народ је ишао у удаљена места да се причести, венча и крсти децу код православних свештеника. А долазили су, тајно, и калуђери и други свештеници, ноћу, као хајдуци, да крсте, причешћују самртнике и друге обреде врше.

Тешко је замислити какве су ништарије били ти аустриски генерали. Шерцер је 1747 г. дао православним калуђерима дозволу да врше обреде по Жумберку, а 1752 известио Беч да је унија у Жумберку владала од досељења! Још гори је био Петаци, па је због лажи на владику Јакшића 1764 године и пензионисан.Но, власти су прогониле и калуђере и свештенике, који су тајно долазили и сељаке који су их звали.

Министар Бартенштајн, једини честит човек у овој срамној афери, изнео је како су војне власти батинале православне свештенике, ударале на њих тешке ланце, затварале у тамнице (изричито каже за генерала Петација), зато што су долазили крстити децу православцима у Жумберку; како је унијатски свештеник везао за јасле православног свештеника и

натерао га да из јасала једе и пије и друге нечасне ствари му чинио. А зашто? Зато што је његову матер на самрти исповедио и причестио!

У Бечу никад нису хтели извршити молбу владике и митрополита да се пошаље комисија царска и саслуша народ да се изјави ко је унијат, а ко православни.Кад је владика Јакшић једаред дошао у Жумберак, на што је имао право, по царичину рескрипту од 8 септембра 1759 истера га капетан Де Ловак, вређајући га пред народом и зовући га Влахом!

Тако се то вукло до 1761 године, кад је Трећи батаљон пошао на ратиште. Пратила их је родбина. Кад су дошли у Прибић, где је тада било седиште унијатског владике Петра Вуксановића, натерају их у униформи и пуној ратној спреми, да потпишу да су унијати. Потписала им је и родбина која их је пратила. Од 190 потписника само су четворица потписала својом руком. 40 их је било између 60 и 100 година, а три стогодишњака. Потписани су и неки који су били на бојишту или у ропству. Овај фалсификат служио је за доказ да је Жумберак примио унију. 1769 године је владици забрањено да ишта тражи у Жумберку. У целој Хрватској било је 1890 године само 10.640 унијата, од тога у Жумберку 7.139. И због тога је сербски народ мучен 200 година. Но, Аустрија је такав рад, ту и на другим странама платила својом пропашћу.

Покушај уније у Тржићу 1820 г. свршио се убијством свештеника Николе Гаћеше, који је био пришао унији. Убијен је тринаест дана пошто је примио унију, а трећи дан пошто је одслужио прву службу у римокатоличкој капелици. Неко га је убио кроз брвна куће, увече 21. јуна 1820. године. Пушка је била страховито набијена и сасула му у срце седам комада сеченог олова. Истрага је дуго вођена, али без успеха. После овога, нико више није смео прићи унији.

Занимљиво је да је по извештају Ратног Савета од 2 јуна број 2485 год. 1820, сам цар решио да ће се Николи Гаћеши давати годишња плата од 200 форината из закладе залишних бискупија у Угарској, ако се поунијати, а 300 ако унијатски бискуп Станић нађе да је способан за пароха у Тржићу. Ето, о чему су се бавили аустриски цар и његов Ратни Савет! На овај начин је грађански и црквени Запад приводио Богу „балканске барабе“.

ПОСЛЕДЊИ НАСРТАЈ ХРВАТСКОГ ПЛЕМСТВА

Године 1741 протурила су хрватска световна и духовна господа на угарском Сабору законски чланак, којим је православна вера забрањена на подручју Хрватске. Царица га није могла признати, јер су јој Срби требали, кад је морала водити борбу на живот и смрт са Пруском. После свршетка и другог, такозваног седмогодишњег рата, хрватска господа обнове свој нападај 1674 године. Имао се састати угарски Сабор у Пожуну. У Хрватској се извршио избор хрватских делегата за тај Сабор по Жупанијама. Тима делегатима су жупанијске племићке скупштине давале упутства за рад. Ево, укратко, упутства Вировитичке жупаније:

1. Не допушта се слободно вршење обреда православнима, јеврејима, лутеранима и калвинима.

2. Не допушта им се подизање школа.

3. Не допушта им се дизати зиданих цркава.

4. Православном митрополиту, владикама и свештенству има се одузети „право заштите“, па их треба предавати световним судовима „као и друго смеће (фукару).“

5. Православно свештенство има се подвластити жупанијским и спахијским владама.

6. Сербски манастири не смеју никога примати за искушеника без дозволе жупанијске и спахијске власти.

7. Сва имања православних манастира одузимају се.

8. Православни калуђери не могу просити милостиње.

9. Омртвине иза православних који умру без деце или тестамента, не иду православној цркви, већ спахијама.

10. Да се све земље и друга имања одузму од митрополита и даду римокатоличком свештенству.

11. Да се укину сербске привилегије и сербска Дворска Депутација, која заступа сербске интересе код Двора.

Митрополит Ненадовић дозна за ово и полети у Беч, па царица нареди да се предлози славонских жупанија не узимају у претрес. Сабор не послуша, већ изнесе захтеве за сузбијање православља. Он чак тражи да православни светкују римокатоличке празнике и клецају кад римокатолички свештеник проноси причешће болеснику. Сабор је тражио да се православнима не дају племићке титуле и имања, за заслуге, учињене цару и држави. Царица одбија све ово, по савету племенитог министра Бартенштајна, пријатеља и заштитника сербског народа.

Ето, тако је хрватски владајући ред “привијао на своје братске груди“, како данас декламују хрватски националистички фарисеји, сербски народ, који је дошао у Хрватску. Захваљујући само својој храбрости, услед које је био неопходно потребан Аустрији, он се отео, да у братском стиску на груди не издахне. А исти овај дух нетрпељивости верске, после раздобља илирства и југославенства, изразио се у геноцидном старчевићанству и ужасима усташке владавине.

БУНЕ ЗАПАДНИХ СРБА ОД 1623-1883

Како је истакнуто, Срби су долазили у Хрватску, а и под млетачку власт, под извесним условима: народне судије, народни команданти, слобода вере, грађанска слобода, економске повластице. Дакле, добивали су неку врсту војне и грађанске самоуправе. Међутим, аустријске власти су ову самоуправу стално настојале ограничити, уводећи централизацију и

претварајући граничарску милицију у редовну војску, намећући војну „регулу“, како су граничари говорили. Осим тога, вршени су покушаји преверавања и кљаштрења судске и грађанске самоуправе. Народ је пре сам бирао своје судије и команданте. А кад је самоуправа укинута, долазило је до зулума нове власти.

Срби граничари су се бунили против овог стања на целом подручју границе, па и под Млетцима.Те побуне дигнуте су биле: 1623, 1631, 1632, 1658, 1666, 1672, 1693-7, 1700, 1702, 1705, 1706, 1714, 1719, 1723, 1728, 1730, 1735, 1736, 1739,1743, 1748, 1751-8, 1755, 1777, 1870 и последње 1883.

Сврха овим бунама није било ослобођење, већ укидање злоупотреба. Како би та уска трака границе између Аустрије и Турске могла бити самостална!

На другој страни, све скоро буне биле су локалног карактера. Некад су се рашириле на већу област. Али никад буна није обухватила целу границу. У том је била њихова слабост, као обично код сељачких буна. Бивало је да се побуни војска на ратишту, држана тамо без замене годинама. Једаред је други бановачки пук побио у Немачкој све официре који нису пристали уз побуну, и вратио се кући кроз Аустрију, јер у унутрашњости није било довољно војске да га зауставе.Неке буне су ипак трајале више година, јер Аустрија, уплетена у велике ратове, није имала снаге да их угуши одмах. У неким бунама борили су се и Хрвати граничари храбро уз Србе. Буне су биле могуће зато што је држава имала мало војске, путови били зли, обавештајна служба (без телеграфа) спора и тако се могла раширити, док би централна власт за буну сазнала и предузела мере за угушење.Већина побуна свршила је с укидањем злоупотреба или ублажавањем нових „регула“.

Опасне су биле буне 1730 г. у Банији (требало је да се угуши око 10.000 војника) и 1751 г. затим велика Северинска Буна у Вараждинском ђенералату, па Личка Буна. Оне су биле опасне стога, што су се борили у њима сложно и Срби и Хрвати, па су бунтовници били јачи. После Северинске Буне, кажњено је тешким казнама 101 коловођа: 61 Хрват и 40 Срба. Међу коловођама било је и Срба и Хрвата официра: Петар Љубојевић, Вук Суковић и Дане Болчета Срби и Јурај Мартиновић и Томо Тортић, Хрвати. Један од вођа био је и племић („шљивар“) Стјепан Домјанић. Банијску буну од 1751 водио је Тешо Кључ. Умро је у тамници у Пуљу (Поли). Нуђена му је слобода ако призна нову граничарску „регулу“. Но, није хтео. За те буне спаљен је једини сербски манастир у Банији Комоговина.

У личкој буни одсечена је била глава хероју из борбе за ослобођење Лике 1683-9 г. капетану Добривоју Кнежевићу из Бунића. Хрватски вођа буне био је расечен на четири дела, јер није имао старих заслуга, као Кнежевић. У Банијској буни 1730 г. били су вође Срба „поп Валахус“ (неки православни свештеник), Цвијо Грубљанин, неки Родић и Грубешић. Вође Хрвата били су Ђуро Дијанишевић и Тома Зајец. Буну су дигли против загребачког бискупа Ђуре Брањуга.

Посљедњу буну дигли су Срби Бановци 1883 г., кад су ми биле три године. Буна је планула због увођења заједничког грба Св. Стефана (мађарске круне) на поштанске сандуке за писма. Срби Бановци видели су у том потез мађаризације и побунили се. Планула је и бивша Прва глинска регимента и Друга Петрињска, да се избаци „мађарска круна“ из поште у Хрватској.
Но, у ово време, држава је већ имала велику стајаћу војску, жељезнице, телеграф на расположењу и покушај буне угушен је с мало мртвих и рањених, а више на затвор осуђених. Ово је био чисто сељачки граничарски покрет. Сербска интелигенција, која је знала сразмеру снага, била је против побуне, па су бунтовници и на њу нападали, јер се „продала“ Мађарима.

У Далмацији била је чувена буна попа Курице. Други облик протеста против зле управе била је хајдучија. Кад би зло догрдило, скоро свака кућа давала би хајдука. Планина је било много и врвеле су од њих. Некад би се састављали читави одреди од хајдука, који би знали, усред бела дана, уз метање пушака, писку зурла и лупу бубњева, нападали на варошице, ради пљачке. Једаред су тако напали и опљачкали чак Осек у Славонији.

Кад би се хајдучија осилила да постане опасност јавном миру, слале би се комисије да испитају узроке хајдучије. Тада би се злопуотребама учинио крај, хајдуцима се давао „пардон“, они се враћали кућама, осим неких професионалних хајдука, и опет би се враћао поредак и мир.

Облик модерне побуне био је одлазак у добровољце 1914-18 много хиљада Срба из Сев. Далмације, Лике, Западне Босне, са Кордуна и из Баније. Највећи број дала је личка општина Медак. Ово је, и с ове стране гледајући, био храбар, борбен и поносит сој динарски, који се увек бунио против насртаја на правду и људско достојанство.

ЗАКЉУЧАК

Ова сеоба Срба у Хрватску била је велика погрешка, које Срби не би починили, да су имали организовано интелигентно водство. Том сеобом Срби су ослабили свој положај у централним сербским областима, те су се оне ослободиле доцније, него што би биле да су Срби у њима били остали јаки.

Турци су били, у шеснаестом веку, наклоњени Србима. Ове сеобе изазвале су све жешћу мржњу Турака на Србе, што је много оштетило наше интересе. Реч Србин значила је, на крају, код Турака нешто што и реч „издајник“или „хајдук“. Сеобом су долазили на подручје најагресивније на свету цркве – римокатоличке. Тако су се извргавали вечним прогонима и великим губитцима бројним, услед римокатоличења и унијаћења.

Срби су долатили под погодбом да само чувају границу од Турака. И то их је излагало сталном губитку крви. Али, осведочивши се о њиховој ратничкој вредности, Аустрија их је стала слати на сва европска ратишта. У осамнаестом веку је

Аустрија ратовала око 45 година! Како су граничари некад чинили и преко половице аустријске војске, њихови губици били су огромни.

Моја мајка причала ми је, по предању од својих старијих, како се Граница, за револуционарних француских и наполеонских ратова, разлегла од јаука матера, жена, сестара и кћери за својим погинулима и да ретко која жена преко беле повезаче није носила црну мараму. Но, ево што каже министар Бартенштајн, после 15 година ратовања са Фридрихом Великим:

„Како је већ сербски народ за данашњег рата и онако највише невоље и опасности препатио, притом пак у људима за оружје тако натраг ударио, да ће много година требати можда, да опет дође до оног стања у ком је био пре рата, требали би по правди већ сама човечност да буде јаки усталац, да се удвостручи брига за његов прираштај изнова.“

Србима су били виши команданти већином официри туђинци и они су Србе бацали у најжешћу ватру, без трага осећања за правду и човечност, те су гинули још више. Зато правични и човечни Бартенштајн и пише:
„Мање се, дакле, устручавају (команданти), излажући радије стотину њих (Срба) непријатељској опасности него да једног јединог Немца, Угра (Мађара и Хрвата) или Валона (Шпањолца и Талијана).“

Давно пре Хитлера, ето вредела је његова сразмера: 100 за 1!

А Срби су „скакали у смрт“ само стога што су знали да једино заслугама за цара могу спасти своју веру, народност и повластице, како је и било. На крају, никакав сербски интерес није тражио да се мали остатак Хрватске одбрани, односно њен безбожни феудални поредак, гори од турскога и њена црква, несравњено нетолерантнија од муслиманске. Одбрану Запада није чинио тај остатак, већ снага Немаца и других народа, чији је интерес тражио да се Турци зауставе, као што су и били заустављени, и одбаце у дефанзиву.
Будући односи између Срба и Хрвата били би далеко бољи, да су хрватски световни феудалци били уништени, а црквени понижени. Овако су свој дух бахатости, осионости и супериорности предали и широким редовима народа, док се није појавило поколење, које ће покушати да нас истреби, задавши нам, и онако малобројним ударац покољем десетог дела нашег народа, који ћемо тешко преболети.

Што је било не може се поправити. Али из оног што је било можемо повући науку да дисциплинујемо свој дух, не радећи једино по нагонима срца, већ и по расуђивању здравог разума, и водећи рачуна не искључиво о својим интересима, али у првом реду о њима.

*

Извор и назив дела :

Наслов : Насељавање Срба по Хрватској и Далмацији

Аутор : Адам Прибићевић

Издавач : Онт., Стамп. Авала, 1955

Оригинал из : Универзитет Индијана

Дужина : 63 страница

*

***

Аутор : Крсто Крцун Драговић